

Leven met drugs of leren van verslaving

Van 30 mei tot 2 juni werd, op initiatief van Jaap van der Haar, een internationale drugsconferentie georganiseerd. Dit gebeurde in samenwerking met vijf internationale overkoepelende organisaties die zich met verslavingszorg bezig houden. Voor het eerst een conferentie in Dornach over dit thema waar niet alleen antroposofisch publiek was uitgenodigd. Fred Beekers beschrijft de daar ter tafel gekomen problematiek.

Fred Beekers

Preventie-medewerker en opleider bij Arta, Landelijk Centrum voor Verslaafdenzorg

De zon straalde krachtig boven de ingang van het Goetheanum en het toegangsplateau aan de zuidkant, waar de ongeveer driehonderd congresgangers enkele dagen voor Pinksteren samenstroonden. Mijn gedachten gingen kort terug naar het begin van de tweejaarlijkse drugsconferenties in de achter ons liggende jaren, altijd begin januari, waarbij we steeds in de bittere kou, zelfs in sneeuw en ijs bijeenkwamen. Momenten van vreugdevolle ontmoeting met oude bekenden, werden afgewisseld door nieuwsgierige blikken richting nieuwe gezichten, en door nieuwe kennismakingen. Voor het eerst was voor deze internationale conferentie niet alleen het antroposofische publiek - uit de verslavingszorg, leerkrachten en ouders - uitgenodigd, maar uitdrukkelijk alle werkers van de verslavingszorg uit vier landen, uit Duitsland, Oostenrijk, Zwitserland en Nederland. Zeker waren er mensen uit nog andere landen, zoals mij bleek uit gesprekken met een Chileense en met een Australische vrouw, en met een Amerikaanse man. De zonovergoten dag aan het begin van de conferentie 'Verslaving en samenleving' werd gevolgd door een onrustige nacht met donder en bliksem en hevige slagregen. Het contrast in de natuur vond ik wel passend bij het contrast dat ik bij tijd en wijle ervoer tijdens de conferentie.

De sprekersgroep bestond uit een keur van kopstukken uit de vier genoemde landen. Zoals Rolf Hüllinghorst van de *Deutsche Hauptstelle gegen die Suchtgefahren* mij aan tafel verzekerde, was het uniek dat het organisator Jaap van der Haar gelukt was uit deze vier landen de belangrijkste beleidsadviseurs en wetenschappers samen te brengen. De belangrijkste vertegenwoordigde organisaties waren, naast de genoemde Deutsche Hauptstelle, de Wereld Gezondheidsorganisatie (WHO), de Oostenrijkse *Verein der Drogenfachleute*, het Zwitserse *Verband Sucht- und Drogenfachleute* en de Vereniging Geestelijke Gezondheidszorg Nederland (GGZ NL).

De conferentie bestond uit drie delen: steeds een avondvoordracht, gevolgd door een ochtend en een middag. Elk deel had een eigen invalshoek: de drie thema's waren: *achtergronden*, *maatregelen* en *visies*: geënt op de blikrichtingen *verleden*, *heden* en *toekomst*.

Mensheidsvraagstuk

Iedereen was het er, in aansluiting op Paul Mackay in zijn inleiding, geloof ik wel over eens dat het fenomeen van drugsgebruik en verslaving in de afgelopen veertig jaar zich heeft ontwikkeld tot een mensheidsvraagstuk dat iedereen aangaat en dat te omvattend is om alleen aan specialisten over te laten. Je kunt naar dit vraagstuk kijken vanuit de medische invalshoek, vanuit de psychosociale, de juridische, de economische, de biochemische, de genetische, de psychiatrische en de sociologische invalshoek, en elke is op zichzelf steekhoudend, maar toch ook weer niet uitputtend. Natuurlijk worden er drugs verkocht omdat er vraag naar is en omdat er veel geld mee wordt verdiend, zowel door de drugsmaffia als door de overheid, en brengt de illegaliteit verhoogde risico's en gevaren met zich mee. Drugs worden niet alleen gebruikt als genotmiddel maar ook als pleister op

een innerlijke wonde, en als vorm van zelfmedicatie en van zelfvernietiging. Maatschappelijk wordt het individu steeds meer op zichzelf teruggeworpen en verantwoordelijk voor zijn of haar manier van leven. De zelfcontrole staat voorop en de maatschappij beperkt zich steeds meer tot de controle die voor de omgeving gewenst is, bijvoorbeeld controle van de zichtbaarheid van het drugsgebruik (denk aan de spuitruimtes).

Het drugsvraagstuk is mondiaal, interdisciplinair, en intercultureel geworden en omdat het ieder mens aangaat, is het dus tegelijk hoogst individueel: ieder mens kan in principe verslaafd raken. Wanneer we de achtergrond willen begrijpen van iets wat zo omvattend is en tegelijk zo persoonlijk, dan kan dit slechts, volgens Michaela Glöckler, leidster van de medische sectie in Dornach, door in de diepten van de mens door te dringen. Mens-zijn in deze tijd betekent: willen weten en begrijpen wie ik ben en waarom ik hier ben, kortom: mijn ware identiteit willen kennen. Ik voel mij echter vaak eenzaam, angstig, onzeker en krachteloos, vol onbevredigd verlangen dat ik niet kan stillen.

Ik ben echter niet alleen maar een mens voor mijzelf, maar ik heb tegelijk wezenlijk behoefte mij verbonden te voelen met anderen. Ik heb behoefte aan menselijke verbondenheid. Ten slotte leeft diep in mij de vraag naar de zin van mijn bestaan. Waartoe ben ik hier? Wat is de opgave van mijn bestaan?

Drugs zijn middelen om het verlangen naar identiteit te stillen, om te stillen dat ik niet verdraag dat ik mij niet verbonden voel met de andere mensen, en om de kwelling van de 'zincrisis' op te heffen.

Niet alleen de verslaafde, maar elke mens wordt in de tegenwoordige tijd geconfronteerd met de vraagstukken die uit de diepten van zijn ziel opkomen. We staan allemaal voor een gapend gat, voor een afgrond in onze ziel. Aldus Michaela Glöckler.

Consumptiedruk

Het vinden van een antwoord op deze situatie is een hoogst individuele opgave. We leven in een tijd waarin het primaat van de economie steeds sterker wordt, ten koste van de rol van de sociale staat en van de cultuur en de religie. In deze economisch aangestuurde samenleving is de mens de ondernemer van zijn zelfverwerkelijking. Hoe hij dat doet ligt in zijn eigen verantwoordelijkheid. Wanneer hij verslaafd raakt, wordt daar in toenemende mate geen maatschappelijk moreel oordeel meer over geveld; de zelfcontrole waar een goede ondernemer over beschikt, kan de verslaafde niet meer opbrengen. We dreigen te verzanden in een ziekmakende gelukstechniek. Een van de sprekers zag slechts als mogelijkheid dat een cultuurschock ons nog tijdig behoedt voor een ernstige crisis.

Wat hierboven de individuele opgave werd genoemd, wordt zo teruggedrongen naar de privé-sfeer, het geïsoleerde persoonlijke leven. Er is geen cultuurleven dat het individuele proces draagt en voedt. Hoe kunnen er grenzen gesteld worden aan het economisch primaat? Het zullen alleen mensen kunnen zijn die zeggen dat het genoeg is. Maar blijkbaar is de druk van het lijden nog niet groot genoeg. De ongebreidelde consumptiedruk zet alleen maar meer aan tot onbegrensd (verslavings-)gedrag.

Het antwoord dat op de verslaving wordt gegeven door de staat en juridische middelen is niet werkzaam. De 'war on drugs' is verloren. De ontcriminalisering van het drugsgebruik ligt als enige en noodzakelijke weg voor ons. Wat niet betekent dat het risico van drugsgebruik onderschat wordt. De gedachte aan totale vrijwillige onthouding wordt losgelaten. We zullen toleranter en opener moeten staan tegenover gebruikers. Deze komen al lang niet meer uit een kleine geselecteerde groep. De modernste onderzoeken tonen aan dat door vele groepen uit alle lagen van de bevolking middelen worden gebruikt. Bijvoorbeeld naast kunstenaars en managers, ook vrachtwagenchauffeurs, ploegenwerkers, alleen-opvoedende moeders, benadrukte de Zwitserse socioloog Ambros Uchtenhagen.

De economie zal inspelen op de vraag van deze specifieke groepen van gebruikers, die middelen willen die specifiek werkzaam zijn, intensief en kortdurend en geen

controleverlies zullen oproepen, dus geen verslavingspotentieel hebben. Deze middelen, zo is de verwachting van Paul Schnabel, zullen ook gevonden worden en op de markt worden gebracht. Paul Schnabel is directeur van het Sociaal en Cultureel Planbureau en voorheen was hij voorzitter van de Geestelijke Gezondheidszorg Nederland (GGZ).

Deze beschrijving knoopt aan bij de werkelijkheid en de daarin waargenomen trends, die grotendeels als onvermijdelijk worden gezien - in ieder geval beleidsmatig als enig mogelijk. De conclusie is dat wij in de toekomst zullen moeten leren leven met drugs en dat het maar het beste is als we drugs hebben die ons niet afhankelijk maken.

Initiatiecultuur

Maar we hadden toch ook geprobeerd om de achtergronden van het vraagstuk te begrijpen? Welke aanknopingspunten bieden die ons? Welke les kunnen we leren uit de verslaving, wat zegt het ons?

We zullen de stap in de afgrond alleen kunnen zetten als er een initiatiecultuur ontwikkeld wordt die ons er op voorbereidt. Er is niet slechts één afgrond, één drempel, maar er zijn in het leven vele kleinere drempelbelevissen bij specifieke overgangsmomenten, zoals de puberteit en de adolescentie. Ook deze momenten worden niet verzorgd, worden niet vormgegeven. We zouden weer initiatieriten moeten instellen, bijvoorbeeld aan het begin van de puberteit. Resten van initiatieriten zijn nog te herkennen in rituele vormen die mensen praktiseren bij het sluiten van een huwelijk. In de initiatieriten, die meestal ook met pijn verbonden zijn, leren we ook de zin van het lijden.

Ron Dunselman vertelde in dit verband wat hij hoorde in de Verenigde Staten: 'We have to reinvent initiation.'

Om onszelf te sterken kunnen we een andere blikrichting nemen, een die niet gefixeerd is op het gevaar van verslaving en het voorkomen van het negatieve, ziekmakende. Dit bestaat uit de verzorging en de ontwikkeling van de kwaliteiten die ons gezond maken en houden. Echte gezondheidskunde is, volgens Michaela Glöckler, nog nauwelijks ontwikkeld: er wordt nu meer aandacht aan gegeven in de ontwikkeling van de zogenoemde salutogenese - het zelfgenezend vermogen.

Jaap van der Haar stelde in zijn toekomstvisie uitdrukkelijk dat naast het economisch primaat dat wordt gestuurd door de egoïstische behoefte van de consument, een ontwikkeling zal moeten plaatsvinden die de ethiek en het geweten in het sterker wordend individualistisch leven grondvest. Wat de wetenschap onderzoekt en ontwikkelt dient zo ook zijn ethische grondslag te hervinden. Op de vrijheid van het individu als uitgangspunt zal dan de kwaliteit van de liefde kunnen worden ontwikkeld in de onderlinge verbondenheid. In deze kwaliteit vinden we de vervulling van de onderlinge betrekkingen. Zinvulling in het leven ten slotte wordt mogelijk door een bewustzijn dat mij in staat stelt concreet mijn taak in het leven op dit moment te zien: dit is het geïnspireerde bewustzijn.

De vooruitzichten van het pragmatisch beleid en de vergezichten van de voortgaande mensheidsontwikkeling staan vooralsnog niet op een lijn.

In gesprek met een Duitse leerkracht aan het eind van de conferentie, vroeg ik haar wat zij mee naar huis nam uit de conferentie. Zij zei dat ze een veel beter overzicht en inzicht in de drugs- en verslavingsproblematiek had gekregen. Ze had in haar persoonlijke leven wel verslavingstendensen een halt kunnen toeroepen, maar ze vroeg zich ook vertwijfeld af hoe ze zand kon strooien in de doldraaiende machine die onze samenleving is.